

נפוליון והמטפחת של חנניה החסי

מה לקיסר צרפת בסיפור "בלבב ימים"

בספר "דגל מחנה" רים מסידלקוב, נכדו הפסוק "כי במקלי ענ שסיפר אא"ז (אדוני) וזכרונו שפעם עבא הנעסטייר פלו שום שם (השבעו מניח חגורו ועבר על "עדת צדיקים" מס הבעש"ט לארץ ישראל הפסח הראשונים הבעש"ט לר' צבי סגן תיכף לאה"ק (לארץ ה) החוף ולא מצא ספינה לסופר: אם רצונך, אפו (לפי "החסידות והחסי ע"ס"ו).

אולי מכאן שאב עו תו של חנניה על פני הו שימוש במטפחת כבסי תו עמוד, בו מצטט הו דה, המתוארת בספר "הוא גם קטע מהספר "ת"ך" בו מדובר על הו או על הבעש"ט, בהו ווא "כשראה שצרתו נפשו עד שאול, אמר: והלא באותו מצב על שפת הים, והלא משתמש עגנון כמצוט חנניה שצרתו צרה... וואמר: רבונו של עולם של הבעש"ט, כמסופו היא: "רבון העולמים, בניגוד לכך מסקנתו בדרכו לארץ, להגיע ג דים האחרים הגיעו ג הטבעית, חנניה בדרך את חבריו. יתכן, שו החסידיים, האופפת או כאן עגנון את אמונתו לשיבת ציון. גם נפוליו תו של חנניה "והיה מו בעקבות נצחונות אלו אמור המשיח לבוא. על דרך הנס הגיע אבל בארץ, לפי עגנון החסידיים, גם על הנג חיים אפורים, דאגות קשות, קשה מכולן, האדם בא לידי עונג, צרו כספם נתקב ומ או..." וחנניה עצמו - "כשהגיע לפסוק השם נתון לבני אדם, יצתה ועצמו את עיניו וכיסו תמו ימי הניסים והח לדרוש דרכים משלה אדם...

עגנון טשאטשקס (1910)

האמונות וזה אישר, שהברוקאט הוא מראשית המאה ה-19.

נס המטפחת הצפה

ולנושא המטפחת -

חנניה, הדמות הראשית בסיפור, עוב את אנשי קבוצתו כדי לעשות דבר מצווה - להתייר עגונה מעגונותה. כשחזר לנמל היציאה המתוכננת, נתברר לו שחבריו למי-סע עלו בינתיים על ספינה והוא נותר לבדו בחוף הים. "כיון שראה חנניה שצרתו צרה וקף עיניו כלפי מעלה ואמר, ריבונו של עו, לם, אין לי להשען אלא על רחמיך הרבים. נתן הקדוש ברוך הוא עצה בלב, שיפרס מטפחתו על הים וישב עליה. פרס-מטפח" תו על פני הים וישב עליה. מה צפה המי טפחת על פני הים כשהיא נושאת אותו, עד שהגיע לארץ ישראל. ולא עוד אלא שהגיע קודם לחבריו..."

ברור, שלפנינו מעשה נסים... האגדה היהודית אינה מכירה במוטיב של הליכה בלתי אמצעית על פני המים. היא זקוקה לאיזה אמצעי מאגי, כמאפשר איכשהו הליכה זו. אצל עגנון כאן המטפחת היא האמצעי. ומהי המטפחת? בה-מח זיק חנניה את הטלית, התפילין ואת ספר התהילים שלו. אחד מבני קבוצתו מספר: "זוכרים אתם מטפחתו של חנניה, שטמ" לטליו היו צרויים בה, שכשהיה עומד לה" חמלל היה מוציא מטליליו וקושרה על מתניו. פעם אחת אמרת לו: חנניה, הא לך אבנט ולא תצטרך להכניס ולהוציא, ולא קיבל".

מכאן, שהמטפחת היא לחנניה גם אבי נט, ז"א חגורה והיא שעורה לו לעבור על פני הים. אלמנט זה מקורו במוטיביקה החסידיית.

באותה תקופה נסוגו ממוסקווא צבאותיו של נפוליון מורעבים, קופאים מקור, מוכים וגרדפים על ידי התקפות הרוסים. והנה ראה ר' יוסף לוריא חייל-פרש יוצא מהיער. הפרש התקרב אל היהודי ואמר: אני נפוליון בונפרטה. אנשי פמליית התפורז מפחד התנפלויותיהם של הרוסים מהיער. אני אי כשהו הגעתי הנה. אני מבקש אותך שתי תיר אותי ולא תסגירני. התביא ר' יוסף את נפוליון ואת סוסו במחסנו עד למחרת. לפי ני היפרדו מהיהודי נתן לו הקיסר כמתנה את אדרת המלכות שלו, אדרת עשויה ברוקאט צבעוני, שזור-חוטו והב בתמורה נתן לו היהודי אדרת פרווה שלו. ברור, שהדבר היה גם לטובת נפוליון, שכן האדרת המלכותית עלולה היתה להסגיר את בעליה הנמלט והפרווה - היתה מחממת. מהאדרת הזו עשה ר' יוסף לוריא פרוכת לארון הקודש. בעלותו לארץ, הביאה בנו של ר' יוסף, ר' זאב וולף, עמו והפקידה בבית הכנסת "סוכת שלום" של הרב ר' ישעיה ברדקי, שבעיר העתיקה בירושלים. לימים עברה הפרוכת לידי ר' נתנאל ב"ר זאב וולף לוריא, וכשהו עבר לגור בימין משה, שמחוץ לחומות, היתה הפרוכת מובאת לבית הכנסת "בית ישראל", שהוקם בשכונה. בסוף הגיעה, כאמור, למוזיאון בתל-אביב.

ובאותו נושא: בעתון "דבר" מיום 18.8.1969 פורסמה רשימה מאת י. זימין ובה: "בימים אלה חוגגים בצרפת את יום הש"נה ה-200 להולדתו של נפוליון. הוא נולד ב-15 באוגוסט שנת 1769. ומה זה נוגע לר' יהודי, שנולד בליטא, בעיירה קטנה סרהיי במחוז אליטא ובין - בשנת 1812 חנה הצבא הצרפתי בעיירה זו ובעונבו את המחנה, שכח עם נפוליון את המעיל שלו. יהודי סרהיי תפרו ממנו פרוכת לארון קו"ד, והפרוכת הזאת התנוססה שנים רבות בבית הכנסת בסרהיי.

יש מספרים, שיהודי סרהיי הצליחו לה ציל פרוכת זו ולהעביר אותה לארץ ישר"ל. האומנם נמצאת היא אישם בארץ? ומשהו מ"ביתו" של כותב שורות אלה: בבית המדרש של בעל "מגלה עמוקות" שבקראקוב, עיר הולדתו, ראה הכותב פרוכת עשויה מברוקאט - עלים באדום וסגול על רקע ורדרד-כספי. על פרוכת זו סופר, שבדרכו לרוסיה התעכב נפוליון בווארשה ובאמצעות אחד מאצילי העיר הומין אדרת מלכות. החיזנה נמסרה לחייט יהודי. הוא לו ונתר. לחייט הרבה מהאריג, שניתן לו, ולפי מוצאו היה האיש בן קראקוב, שהתפלל פזמוני בבית המדרש של בעל "המגלה עמוקות". מסר את היתרה להתקנת פרוכת ואותה תרם לבית המדרש סופר, שבין שתי המלחמות הביאו גבאי בית המדרש הנ"ל את הפרוכת לפני פליכת קו"ד, רה, מנהל המוזיאון הלאומי שבעיר, שהיה ידוע כממוחה בתולדות האמונת והריאליה

מאיר בוסאק

בסיום הסיפור "בלבב ימים" שזיכה את ש"י עגנון בפרס ביאליק, מסופר: "גוזמאות הרבה מספרים עליו על חנניה, כגון שכשה גיעו אנשי שלמונו לחופה של יפו מצאוהו לחנניה מייבש מטפחתו בחמה. אבל האמת אינה כן, שהרי עד שלא עלו חבריו כבר היה חנניה בירושלים. אף על מטפחתו גידו מו גוזמאות כגון, שנפוליון קיסר ראה או תה ועשה הימנה דגל והיה מנצח במלחמו חיו..."

והקורא תוהה: מה לנפוליון בסיפור על עליית קבוצת חסידים מאי-שם בגליציה לארץ ישראל? זאת ועוד - מהי המטפחה במטפחת, שעליה הפליג חנניה, גיבורו הראשי של הסיפור, כדי להגיע על פני הים לארץ ישראל?

אכן, דמותו של נפוליון חדרה לאגדה העממית היהודית ובעיקר לסיפורי החסידיים. מלחמותיו עוררו גם אמונה משיחית בקרב המוני היהודים כמלחמות גוג ומגוג, שבעקבותיהם יבוא המשיח. יתכן, שגם בין יהודי פולין ורוסיה נפוצה הידיעה, אשר פורסמה בעתון ממשלת צרפת Moni teur בראשי 1799 על נפוליון, שבעדותו עם צבאותיו במצרים ובארץ-ישראל, הוציא כרוז, המבטיח ליהודים חזרה לארצם. יתכן, שגם ליהודי מרוח-אירופה נודע, כי בפברואר 1807 קרא נפוליון לסנהדרין יהודי די בפאריס. ברם עיקר האגדה הנפוליונית ות היהודיות קשורות בשנת 1812, בעלות הקיסר עם צבאותיו על מוסקווא. חילותיו עברו דרך פולין ורוסיה המערבית-הצפונה ויתשעו עיריותהן ועיריהן היו מאוכלסות בהמוני יהודים, ועוררו תקוות וחששות בלב רבים. האגדה החסידיית מספרת על ר' שניאור זלמן מלאדי, אבי תנועת חב"ד, שהתנגד בחריפות לנפוליון, באומרו: אם הוא ינצח, תהיה אמנם רווחה ליהודים מבחינה אורחית וכלכלית, אך ההתבוללות תגבר אז והדבר יפגע קשות ביהדות. ר' ישראל, האגדה מקוויניץ, קילל את נפוליון בדרך של לשון נופל על לשון: נפוליון - נפול תפול... לעומת זאת, ר' יעקב יצחק, "החווה מלובלין" היה מהמצדדים בנפוליון ועל ר' מנדל מרימנוב סופר, שאמר: יודע אני, שמלחמות נפוליון קשורות ברבבות רבבות חללים, אך מוכן אני ללכת טובל עד צואר בדם ובלבד שהמשיח יבוא...

"פרוכת נפוליון"

אישיותו של נפוליון חדרה גם בצורה אחרת לסיפור העממי היהודי - במוזיאון לאתנוגרפיה ופולקלור בחיפה ישנה פרוכת הקרויה "פרוכת נפוליון". וזה סיפורו:

מעשה בר' יוסף לוריא ממוהלוב-שברו"סיה, שעמד ליד מחסן העצים שלו מחוץ לעיר, באחד מומי החורף של שנת 1812.

יוון והמטפחת של חנניה החסיד

מה לקיסר צרפת בסיפור "בלבב ימים"

זאק

ימים" שזיכה את מסופר: "גוזמאות וננייה, כגון שכשה ה של יפו מצאוהו בחמה. אבל האמת א עלו חבריו כבר על מטפחתו ליד יון קיסר ראה אר"ה מנצח במלחמה

פוליון בסיפור על מאישים בגליציה - מהי המטפחה לנג חנניה, גיבורו להגיע על פני הים

ליון חדרה לאגדה קר לסיפורי החסידים: אמונה משיחית מלחמת גוג ומגוג, זשיח, יתכן, שגם נפוצה הידיעה, ושלת צרפת Moni וליון, שבהיותו עם רבי ישראל, הוציא חזרה לארצם. ית

אירופה נודע, כי ליון לסנהדרין יהודי האגדות הנפוליוני

שנת 1812, בעלות מוסקווא. חילותיו ה המערבית הצפון הן היו מאוכלסות ו תקוות וחששות ודיתי מספרת על ר

אבי תנועת חב"ד, וליון, באומרו: אם רוחה ליהודים מב"ז, אך ההתבוללות קשות ביהדות. ר

קילל את נפוליון ול לשון: נפוליון - ז, ר' יעקב יצחק, מהמצדדים בנפוליון סופר, שאמר: יודע ו קשורות ברבבות כן אני ללכת טובל והמשיח יבוא...

ון חדרה גם בצורה זיהודי - יה ופולקלור בחיפה פרוכת נפוליון". וזה

יא ממוהילב שברו ו העצים שלו מחוץ ורף של שנת 1812.

באותה תקופה נסוגו ממוסקווא צבאותיו של נפוליון מורעבים, קופאים מקור, מוכים ונרדפים על ידי התקפות הרוסים. והנה ראה ר' יוסף לוריא חייל פרש יוצא מהיער. הפרש התקרב אל היהודי ואמר: אני נפולי - ון בונפרטה. אנשי פמלייתי התפורו מפחד התנפלויותיהם של הרוסים מהיער. אני אי כשהו הגעתי הנה. אני מבקש אותך שתסי תיה אותי ולא תסגירני. החביא ר' יוסף את נפוליון ואת סוסו במחסנו עד למחרת. לפ ני היפרדו מהיהודי נתן לו הקיסר כמתנה את אדרת המלכות שלו, אדרת עשויה ברוקאט צבעוני, שזור חוטי זהב. בתמורה נתן לו היהודי אדרת פרווה שלו. ברור, שהדבר היה גם לטובת נפוליון, שכן האדרת המלכותית עלולה היתה להסגיר את בעליה הנמלט והפרוה - היתה מחממת מהאדרת הזו עשה ר' יוסף לוריא פרוכת לארון הקודש. בעלותו לארץ, הביאה בנו של ר' יוסף, ר' זאב וולף, עמו והפקידה בבית הכנסת "סוכת שלום" של הרב ר' ישעיה ברדקי, שבעיה העתיקה בירושלים. לימים עברה הפרוכת לידו ר' נתנאל ב"ר זאב וולף לוריא, וכשהו עברה לגור בימין משה, שמחוץ לחומות, היתה הפרוכת מובאת לבית הכנסת "בית ישראל", שהוקם בשכונה. בסוף הגיעה, כאמור, למוזיאון בחיפה.

ובאותו נושא: בעתון "דבר" מיום 18.8.1969 פורסמה רשימה מאת י. זימין ובה:

"בימים אלה חוגגים בצרפת את יום השנה ה-200 להולדתו של נפוליון. הוא נולד ב-15 באוגוסט שנת 1769. ומה זה נוגע ליהודי, שנולד בליטא, בעיירה קטנה סרהיי במחוז אליטא ובכן - בשנת 1812 חנה הצבא הצרפתי בעיירה זו ובעונו את המחנה, שחם שם נפוליון את המעיל שלו. יהודי סרהיי תפרו ממנו פרוכת לארון קודש, והפרוכת הזאת התנוססה שנים רבות בבית הכנסת בסרהיי.

יש מספרים, שיהודי סרהיי הצליחו להציל פרוכת זו ולהעביר אותה לארץ ישראל. אל האומנם נמצאת היא אישם בארץ?" ומשהו מ"ביתו" של כותב שורות אלה:

בבית המדרש של בעל "מגלה עמוקות" שבקראקוב, עיר הולדתו, ראה הכותב פרוכת עשויה מברוקאט - עלים באדום וסגול על רקע ורדרד כספי. על פרוכת זו סופר, שברדכי לרוסיה התעכב נפוליון בווארשה ובאמצעות אחד מאצילי העיר הזמין אדרת מלכות. ההזמנה נמסרה לחייט יהודי.

הואיל ונותר לחייט הרבה מהאריג, שניתן לו, ולפי מוצאו היה האיש בן קראקוב, שהתפלל בזמנו בבית המדרש של בעל "המגלה עמוקות". מסר את היתרה להתקנת פרוכת ואותה תרם לבית המדרש. סופר, שבין שתי המלחמות הביאו גבאי בית המדרש הנ"ל את הפרוכת לפני פליכס קופר, מהנהל המוזיאון הלאומי שבעיר, שהיה ידוע כמומחה בתולדות האמנות והריאליה.

עגנון טשאטשקס (1910)

האמנותית וזה אישר, שהברוקאט הוא מראשית המאה ה-19.

נס המטפחת הצפה

ולנושא המטפחת -

חנניה, הדמות הראשית בסיפור, עזב את אנשי קבוצתו כדי לעשות דבר מצווה - להתיר עגונה מענינותה. נתרבר לו שחבריו למדע עלו בינתיים על ספינה והוא נותר לבדו בחוף הים. "כיון שראה חנניה שצרתו צרה זקף ענינו כלפי מעלה ואמר, ריבונו של עולם, איך לי להשען אלא על רחמיו הרבים. נתן הקדוש ברוך הוא עצה בלבו, שיפרוס מטפחתו על הים וישב עליה. פרס מטפחתו על פני הים וישב עליה. מיד צפה המטפחת על פני הים כשהיא נושאת אותו, עד שהגיע לארץ ישראל. ולא עוד אלא שהגיע קודם לחבריו..."

ברור, שלפנינו מעשה נסים... האגדה היהודית אינה מכירה במוטיב של הליכה בלתי אמצעית על פני המים. היא זקוקה לאיזה אמצעי מאגי, כמאפשר איכשהו הליכה זו. אצל עגנון כאן המטפחת היא האמצעי. ומהי המטפחת? בה מחזיק חנניה את הטלית, התפילין ואת ספר התהילים שלו. אחד מבני קבוצתו מספר: "זכרים אתם מטפחתו של חנניה, שמתפלתו היו צרוים בה, שכשהיה עומד להפלו היה מוציא מטליתו וקושרה על מתניו. פעם אחת אמרתי לו: חנניה, הא לך אבנט ולא תצטרך להכניס ולהוציא ולא קיבל"

מכאן שהמטפחת היא לחנניה גם אבנט, וז"א חמורה והיא שעורה לו לעבור על פני הים. אלמנט זה מקורו במוטיביקה החסידית.

כספר "דגל מחנה אפרים" מאת ר' אפרים מסידלקוב, וכד הבעש"ט, נאמר על הפסוק "כי במקלי עברתי את הירדן" - "שסיפר א"ז (אדוני אבי זקני) נ"ע (נשמ"תו ערך) ולה"ה (זכרונו לחיי העולם הבא), שפעם עבא הועסטירושם של נהר גדול בלי שום שם (השבעה בשם ה') רק היה מניח חגורו ועבר עליו". והספר החסידי "עדת צדיקים" מספר, שבדרכו של הבעש"ט לארץ ישראל "אחר חגגו את ימי הפסח הראשונים בסטמבול, אמר הבעש"ט לר' צבי סופר, כי רצונו לנסוע תיכף לאה"ק (לארץ הקודש) וילך אתו אל החוף ולא מצא ספינה. אז אמר הבעש"ט לסופר: אם רצונך, אפרוש מטפחתי על הים (לפי "החסידות והחסידים" של הורודצקי ע"ס"ו).

אולי מכאן שאב עגנון את רעיון הפלגתו של חנניה על פני הים לארץ ישראל תוך שימוש במטפחת כספירה. ומעניין, שבאר"ת עמוד, בו מצטט הורודצקי את האפיון, דה, המתוארת בספר "עדת צדיקים" מביא הוא גם קטע מהספר החסידי "נתיב מצווי" ח"ך, בו מדובר על התלאות והצרות, שבאו על הבעש"ט, בהתקרב ספינתו לא"י ואז "כשראה שצרתו צרה גדולה, שבאה נפשו עד שאלו, אמר: שמע ישראל..."

והלא באותו מצב נמצא חנניה, בעמדו על שפת הים, והלא באותו מלים כמעט משתמש עגנון כמצוטט לעיל "כיון שראה חנניה שצרתו צרה... זקף ענינו עלפי מעלה ואמר: רבונו של עולם..."

אלא שמסקנתו של הבעש"ט, כמסופר ב"נתיב מצוותיך", היא: "רבונו העולמים, אני חוזר לביטוי... בניגוד לכך מסקנתו של חנניה להמשיך בדרכו לארץ, להגיע גם בדרך הנס. החסידים האחרים הגיעו בספינה - ז"א בדרך הטבעית. חנניה בדרך הנסית ובכך הקדים את חבריו. יתכן שבהתאם לרוח אגדת החסידים, האופפת את כל הסיפור, הבלט כאן עגנון את אמונתם בצד הניסי שבדרך

לשיבת ציון. גם נפוליון עשה דגל ממטפחתו של חנניה "והיה מנצח במלחמותיו", כי בעקבות נצחונות אלו, שהיו על דרך הנס, אמור המשיח לבוא.

על דרך הנס הגיע חנניה ראשון לא"י אבל בארץ, לפי עגנון, נעלמים הנסים. על החסידים, גם על הנלהבים שבהם, באים חיים אפורים, דאגות. יום יום "כל הצרות קשות, קשה מכולן צרת הפרנסה, שכש האדם בא לידי עוני, הרעב מציקו כל יום צורר כספם, נתקב ומעותיהם נתפורו ויצ"א..."

וחנניה עצמו - בתפילתו האחרונה "כשהגיע לפסוק השמים שמים לה" והארץ נתן לבני אדם, יצאת נשמתו בטהרה. באו ועצמו את עיניו וכיסו אותן במטפחתו - תמו ימי הניסים והחיים הריאליים החלו לדהוש דרכים משלהם - הארץ נתן לבני אדם...